

Római jog I.

Bevezető

élet – konfliktusok - jog

élet - jog

az élet konfliktusai	jog: magatartási szabály, melyet az állam kényszerít ki
az élet tényei	jogi tények: történések, események, emberi cselekmények, melyek joghatásokat váltanak ki (jogkeletkezés, -módosulás, -megszűnés)
emberek közötti viszonyok	jogviszonyok: emberek közötti – társadalmi – viszony, amit a jog szabályoz

Miért római jog?

„Es gibt drei Hügel, von denen das Abendland seinen Ausgang genommen hat: Golgatha, die Akropolis in Athen, das Capitol in Rom. Aus allen ist das Abendland geistig gewirkt, und man darf alle drei, man muß sie als Einheit sehen.“

„Három domb van, ahonnan a Nyugat a kezdetét vette: a Golgota, az athéni Akropolisz, **a római Capitolium**. Valamennyi hozzájárult a nyugat szellemi felemelkedéséhez, és mind a hármat látnunk kell, és egységben kell látnunk őket.”

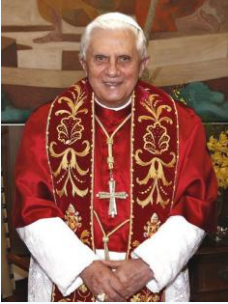
1950 – **Theodor Heuss**, a Német Szövetségi Köztársaság első szövetségi elnöke (1949-1959)

Miért római jog?

„Európa kultúrája Jeruzsálem, Athén és Róma találkozásából – Izrael Istenbe vetett hitének, a görögök filozófiai ésszerűségének és **Róma jogi gondolkodásának** találkozásából – született. Ez a hármas találkozás alkotja **Európa belső identitását**. Ez az identitás az ember Isten előtti felelősségének tudatában és **minden ember sérthetetlen méltóságának elismerése révén** valamennyi ember számára olyan **jogi mércéket** állított fel, amelyek **megvédése feladatul adatott nekünk** minden történelmi óránkban.”

2011 – **XVI. Benedek pápa**

Miért ?

- 2300 éves tradíciók
- a közös európai jogi hagyomány alapja
- közös **érték és mérce**
- a jogtudományon és a jogszolgáltatáson keresztül hatott és hat

evolúció vagy visszatérés ?

Visszatérés (Wiederkehr der Rechtsfiguren)

- Emberi mindennapok = korlátozott jogi megoldás-rendszer
- Visszatérés új elemekkel
- A római jog = jogi megoldások és jogi értékek kincsestára
- Ma is lehet választani a megoldásaiból
(**ÉRTÉKVÁLASZTÁS!**)
- Közös nyelv - európai szakemberek
egységesülő Európa / egységesülő európai jog
(2010 volt a kitűzött dátum)

állandóság - példa 1

méhmagzatra (*nasciturus*) vonatkozó fikció

- „ a méhmagzatot, valahányszor az ő **érdekeiről van szó**, úgy kell védelemben részesíteni, mintha már élő ember volna.”

D. 1.5.7.

régi Ptk. 10. § *A gyermek részére már megszületése előtt gondnokot kell kirendelni, ha ez **jogainak megóvása érdekében** szükséges, különösen ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét van.*

állandóság – példa 1

új PTK

2:3. § [A méhmagzat gyámja]

(1) A gyámhatóság – kérelemre vagy hivatalból – gyámot rendel a magzat részére, **ha ez a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges.**

(2) A gyám kirendelését a magzat szülője, nagyszülője, az ügyész és a jegyző kérheti.

állandóság – példa 2

áthajló ágak

- A XII. táblás törvény (Kr.e. 451-450) szerint a mezei telek tulajdonosa köteles megengedni, hogy a szomszéd telken nőtt fa ágai 15 lábnál nagyobb magasságban a **telke feletti légtérbe átnyúljanak.**

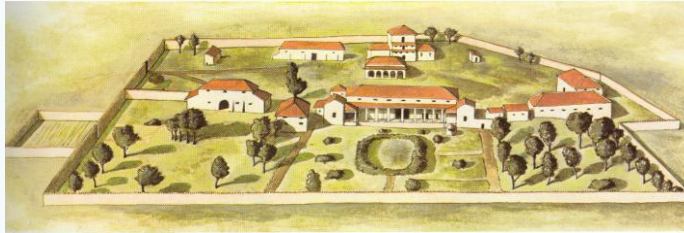
Az ennél alacsonyabban átnyúló ágak levágását az érintett telektulajdonos követelheti, s ha a szomszéd elmulasztja, ezt maga teheti meg és a levágott ágakat is megtarthatja.

- régi Ptk. 101. § (2) „ *A tulajdonos a földjére ... áthajló ágak levágására nem jogosult, kivéve ha azok a föld rendes használatában gátolják, és a fa tulajdonosa azokat felhívás ellenére sem távolítja el.*”

állandóság – példa 3

áthulló gyümölcs

- A tulajdonos köteles túrni, hogy a telkére áthullott gyümölcsöket a szomszéd másnaponként összegyűjtse.
XII. t.t. 7.10: „A XII táblás törvény biztosítja, hogy a más telkére áthulló makkot össze lehet szedni.”
- régi Ptk. 101. § (2) „A tulajdonos a földjére áthajló ágakról lehullott gyümölcsöket megtarthatja, ha azokat a fa tulajdonosa fel nem szedi.”
- régi Ptk. 102. § „Ha ... áthajló ágak gyümölcsének összegyűjtése, az ágak és gyökerek eltávolítása céljából vagy más fontos okból szükséges, a tulajdonos kártalanítás ellenében köteles a földjére való belépést megengedni.”

állandóság – példa 2-3

új PTK

- 5: 25. § [A szomszédos telek igénybevétele]
- (1) „Ha ... áthajló ágak gyümölcsének összegyűjtése, az ágak és gyökerek eltávolítása céljából vagy más fontos okból szükséges, a tulajdonos kártalanítás ellenében köteles a földjére való belépést megengedni.”

állandóság – példa 4

a végrendelet meghamisítása ellen

A *Sc. Libonianum* szerint a végrendelet írója számára juttatott hagyomány csak akkor érvényes, ha az örökhagyó az aláírásnál külön megerősíti, illetve az erre vonatkozó részt **külön aláírja**.

Ptk. 632. § (1) „Az írásbeli magánvégrendelet tanúja vagy más közreműködő személy, illetőleg ezek hozzátartozója javára szóló juttatás érvénytelen, kivéve ha a végrendeletnek ezt a részét az örökhagyó **saját kezűleg írta és aláírta**”. = új PTK 7:19. § (1)

analóg helyzetek – példa 5

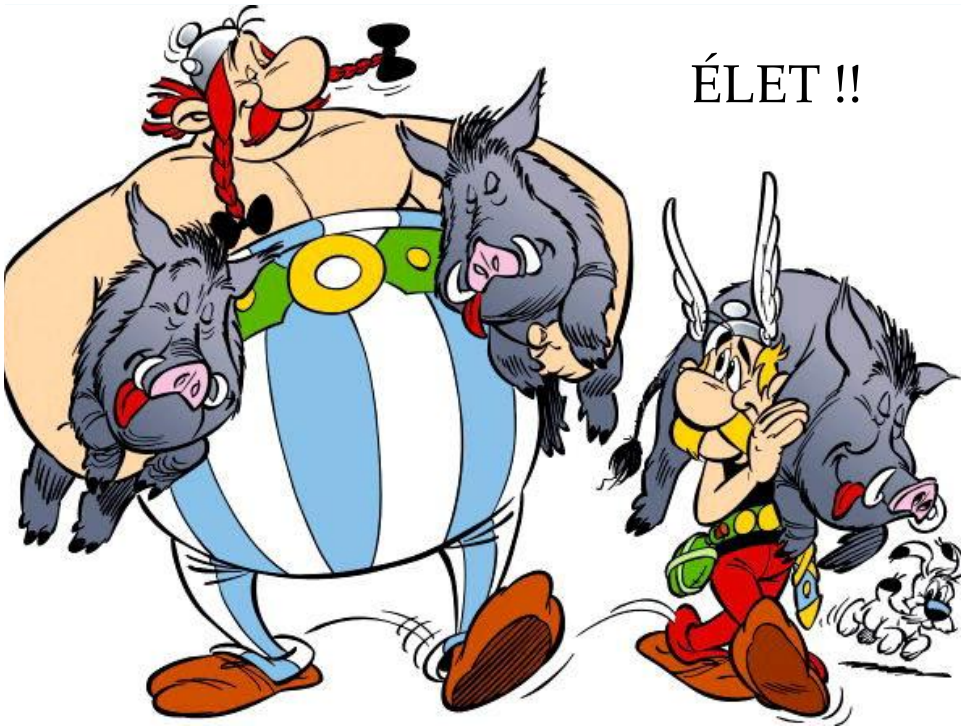
peregrinusok?

Észtországban és Lettországon jogilag megkülönböztetnek „**hontalan**”, **szó szerint „nempolgár” státuszt**, amely azokra a nem észt vagy lett nemzetiségű egykori szovjet (főként orosz) polgárokat vonatkozik, akik a függetlenség kikiáltása óta a két balti országban élnek.

Több mint 300 ezer ember érintett, és teljes polgárjoguk megszerzése roppant lassan halad. Addig viszont **nem választhatnak, nem lehetnek hivatalnokok, rendőrök, tisztek, és számos más hátrányt is szenvednek**.

Az Európai Unió többször felszólította az észt és a lett kormányt, hogy számolja fel ezt a diszkriminációt – amelyet ráadásul a végbement pozitív társadalmi folyamatok is egyre értelmetlenebbé tesznek.

Jogtörténeti Tanszék Római jog

- dr. Szabó Béla
egyetemi tanár – előadások,
repetitorium, gyakorlatok

- dr. Újvári Emese
egyetemi docens – előadások,
gyakorlatok, repetitorium

Foglalkozások

- Előadás (13 alkalom)
továbbá egy zárthelyi dolgozat

hétfő 08-11

(08.00-10.30)

kedd 08-11

(08.15-10.45)

Az előadások látogatása ajánlott!

(az e-learning rendszerbe feltöltve!)

Történeti rész

Szept. 07/08. Bevezetés -

Kezdetek, királykor, a köztársaság kezdetei

09/22. Az archaikus jog, a XII. táblás törvények

A köztársaság fénykora, a preklasszikus jog

21/23. A köztársaság válsága, a principatus. A principatus joga

A dominatus, a posztklasszikus jog - A juszteniánuszi kodifikáció

Eljárásjog

- Szept. 28/29. Általános perjogi fogalmak - A legis actiós eljárás
A formuláris perrend (1)
Okt. 05/06. A formuláris perrend (2). Praetori jogsegélyek
A cognitiós eljárás. A végrehajtási eljárás

Személyi- és családjog

- Okt. 12/13. A személy, status libertatis, status civitatis
A capitis deminutio, a cselekvőképesség, a
gyámság
26/27. A "jogi személyek".
Status familiae, rokonság, patria potestas
Nov. 02/03. Házasság, házassági vagyonjog

Dologi jog

- Nov. 02/03. A dolgok, a dolgok osztályozása
09/10. A tulajdon
A birtok I.
16/17. A birtok II. - A birtok védelme
A tulajdonszerzés módjai I.
23/24. A tulajdonszerzés módjai II.
A tulajdonszerzés módjai III.
N/D. 30/01. A tulajdon védelme I.
A tulajdon védelme II.
Dec. 07/08. A tulajdon védelme III.
A szolgalmak, az idegen
dologbeli jogok

Követelmények

Zárthelyi dolgozat: **2026. november 21. (TERV!)**

Az aláírás megszerzésének feltételei:

i.) **Zárthelyi dolgozatot megírása római jogból.** A dolgozat 80 pontos, az elért pontszám közvetlenül beleszámít a félév során elérhető teljesítménypontokba.

(Kétszeri ismétlési lehetőség!)

Elérhető: **80 pont**

ii.) **Órákon való részvétel.** A gyakorlati foglalkozásokon való **aktív** részvételért az alábbiak szerint szerezhethők teljesítménypontok:

Legfeljebb három hiányzás esetén (az igazolt hiányzásokat is beleértve) amelyből legfeljebb kettő eshet az első kilenc foglalkozásra: 20 pont

Legfeljebb négy hiányzás esetén (az igazolt hiányzásokat is beleértve) amelyből legfeljebb három eshet az első kilenc foglalkozásra: 10 pont

Elérhető: **20 pont**

iii.) **Részvétel az on-line mentori találkozón.** Az előreláthatólag szeptember hónapban a WEBEX-rendszeren meghirdetett mentori találkozón való részvétel esetén további pontok szerezhethők.

Elérhető: **3 pont**

A hallgató akkor szerez aláírást, ha a maximális 103 teljesítménypontból

legalább 61-et elér.

A hiányzó teljesítménypontok pótlása zárthelyi dolgozattal lehetséges, melynek eredménye akkor kerül beszámításra, ha eredménye jobb, mint a korábbi zárthelyi dolgozat eredménye. A pótló dolgozat egyszer megismételhető.

Római jog gyakorlat
Kapcsolódó tanegység
a megtanultak gyakorlati alkalmazása
(a követelményeket az első foglalkozáson ismerhetik meg)

helye: C/I. előadó

1. hétfő 11.10-11.55	5. csüt. 10.00-10.45
2. hétfő 12.00-12.45	6. csüt. 11.00-11.45
3. hétfő 13.00-13.45	8. csüt. 12.00-12.45
4. hétfő 14.00-14.45	7. csüt. 13.00-13.45
9. hétfő 15.00-15.45	
4. hétfő 16.00-16.45	

+

REPETITÓRIUM (TEOKJ 113. ea.)

Szerda 08.15-09.45

Kezdés: **szeptember 30.!!**

Tananyagok (kötelező)

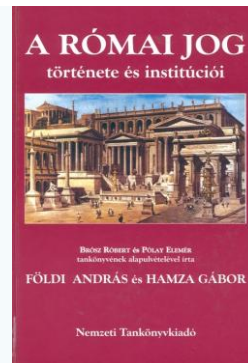
- Földi András-Hamza Gábor

A római jog története és intézményei
Budapest, Tankönyvkiadó
1996-tól (legalább 2013 utáni kiadás)

A legjobb a legújabb 2022. évi 25. kiadás
(az új PTK figyelembe vétele miatt – 2013-as
vagy utána kiadott is)

- A tizenkéttáblás törvény töredékei

(Zlinszky János fordítása)
Budapest, 1990-től
(feltöltve az e-learning rendszerbe!)

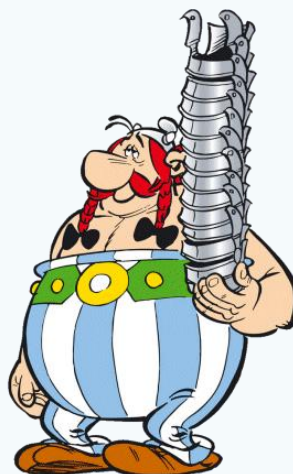

szabályok - tanácsok (1)

1. A féleves kollokviumokra a jeles érdemjegy eléréséhez sem kötelező megtanulni az **apró betűvel** szedett részeket.

Kivételt képeznek ezen szabály alól azok az apró betűvel szedett részek, melyek:

- a. az **előadáson** érintve voltak; továbbá
- b. az apró betűs részekben belül a **vastagon** szedett részek és azok szövegkörnyezete.

szabályok - tanácsok (2)

2. A **latin** fogalmak és kifejezések közül kötelező azok ismerete, amelyek a tankönyvben **vastagon** vannak szedve.

El kell sajátítani azon terminusokat is, melyek esetlegesen ezen kívül az **előadásokon elhangzanak**, illetve a diákon említésre kerülnek.

Ez a latin terminológia szorosan hozzátartozik a tananyaghoz és számonkérés tárgya lehet.

szabályok - tanácsok (3)

3. A párhuzamos **magyar-latin szöveg-helyek magyar szövege** a tananyag részét képezi, amennyiben szedése normál méretű.
4. A **9. fejezetben** szereplő **személynevek és idegen kifejezések** közül csak azok képezik a kollokviumra kötelező anyag részét, melyek vastagon szedettek. (Csak a II. félévben érdekes!!)

módszerek

258 1. A törvény a köztársasági korban. A szokásjog mellett a római jog legrégebbi forrása a **törvény (lex)**, amely eredetileg a szigorúan **előírt módon írásban megszövegezett és a népgyűlések** (a *comitia centuriata* és a *comitia tributa*) által megszavazott, szabályszerűen kihirdetett **határozatokat** jelentette. *Lex*nek nevezték ezenkívül a *concilium plebis*en elfogadott *plebiscitum*okat is, mivel C. Ateius Capito (l. 300) meghatározása szerint

258 1. A törvény a köztársasági korban. A szokásjog mellett a római jog legrégebbi forrása a **törvény (lex)**, amely eredetileg a szigorúan **előírt módon írásban megszövegezett és a népgyűlések** (a *comitia centuriata* és a *comitia tributa*) által megszavazott, **szabályszerűen kihirdetett határozatokat** jelentette. *Lex*nek nevezték ezenkívül a *concilium plebis*en elfogadott *plebiscitum*okat is, mivel C. Ateius Capito (l. 300) meghatározása szerint

(4)

módszerek (2)

525 **1. Bizonyítás a perben.** A bíró általában a bizonyítási eljárás alapján megállapított tényállásra támaszkodva hozza meg ítéletét. A **bizonyítási eljárás** a pernek az a szakasza, amelyben a bíró számba veszi a bizonyítékokat, s azokat mérlegelve alkotja meg az ítélet alapjául szolgáló tényállást.

a) A **bizonyítékok** a következők lehetnek: α) a felek esküje (*iuramentum* v. *iusiurandum*), β) a tanúk vallomása (*testimonium*), γ) a bíróság előtt felmutatott okiratok (*instrumenta*), δ) bizonyos tárgyak szemléje.

525 **1. Bizonyítás a perben.** A bíró általában a bizonyítási eljárás alapján megállapított tényállásra támaszkodva hozza meg ítéletét. A **bizonyítási eljárás** a pernek az a szakasza, amelyben a bíró számba veszi a bizonyítékokat, s azokat mérlegelve alkotja meg az ítélet alapjául szolgáló tényállást.

(4) a) A **bizonyítékok** a következők lehetnek: α) a felek esküje (*iuramentum* v. *iusiurandum*), β) a tanúk vallomása (*testimonium*), γ) a bíróság előtt felmutatott okiratok (*instrumenta*), δ) bizonyos tárgyak szemléje.

e t o sz

módszerek

2. Tulajdonszerzési módok a római jogban. A rómaiak a tulajdonszerzési módok két csoportját különböztették meg: A) a *ius civile* szerinti és B) a *ius gentium* (ill. *ius naturale*, l. pl. Gai. 2, 65; I. 2, 1, 11) szerinti szerzésmódokat. 1027

A) A *ius civile* szerinti legfontosabb tulajdonszerzési módok:

1. a *mancipatio*,
2. az *in iure cessio* és
3. az elbirtoklás (*usucapio*).

(3)
m i u

B) A *ius gentium* (ill. a *ius naturale*) szerinti legfontosabb tulajdonszerzési módok:

1. az átadás (*traditio*),
2. a foglalás (**occupatio*),
3. a kincstalálás (**thesauri inventio*),
4. a dologegyesülés (erre még a középkorban sem alakult ki latin szakkifejezés),
5. a gyümölcsszerzés (**fructuum perceptio*) és
6. a feldolgozás (**specificatio*).

(6)
á f k
d gy f

6 olvasás x (260 oldal / 10 óránként) = 156 óra
szeptember 07. - november 21. = 75 nap

Tempus fugit !
Mindenkinek önmagával kell szembe néznie!

A 2025/26. 1. félév „eredményei”

				%
Neptun létszám		317		100
nem szerzett aláírást	meg sem próbálta	21		6,6
	megpróbálta	129	1x: 13, 2x: 20, 3x: 96	40,7
volt korábbról aláírása		13		4,1
aláírást szerzett		154	1x: 37, 2x: 30, 3x: 87	48,6
aláírást szerzett, nem vizsgázott		12		3,8
vizsgázott		155		49
	elégtelen	25	1x: 14, 2x: 10, 3X: 1	16,1
	elégséges	54	1x: 40, 2x: 14	34,9
	közepes	23	1x: 21, 2x: 2	14,8
	jó	37	1x: 36, 2x: 1	23,9
	jeles	16	1x: 16	10,3

Sikertelen félév: 41,0 %

Megfontolásra!

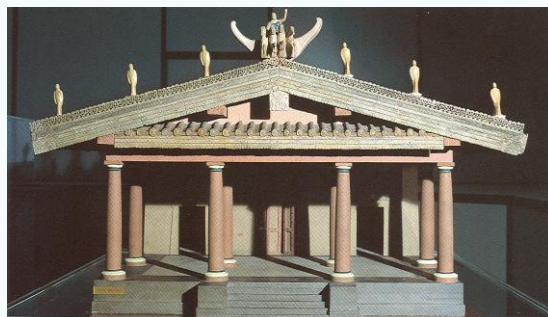
		2025%	2024 %	2023 %	2022 %	2021 %	2020 %
Neptun létszám		100	100	100	100	100	100
nem szerzett aláírást	meg sem próbálta	6,6	4,3	7,1	4	3,7	3,5
	megpróbálta	40,7	33,6	33,6	27	26	25,9
aláírást szerzett		52,7	57,3	59,3	69	70,3	70,6
aláírást szerzett, nem vizsgázott		3,8	4,5	12	11	6,0	6,3
vizsgázott		49	57	52,2	58	64,2	64,3
	elégtelen	16,1	9,6	5,5	16	3,8	9,8
	elégséges	34,9	40,4	35,6	48	46,2	43,5
	közepes	14,8	25,6	18,4	18	25,5	17,4
	jó	23,9	14,8	27	11	19,8	14,1
	jeles	10,3	9,6	13,5	7	4,7	15,2

kronológiák

	<u>Társadalom</u>	<u>Állam</u>	<u>Jogfejlődés</u>
? - kb. Kr.e. IV. sz. eleje	Quiritár civilizáció patriarchális rabszolgaság	Archaikus állam, köztársaság kialakulása	Archaikus jog
Kr.e. IV. sz. második fele – I. sz. vége	Nagyüzemi rabszolgaság	Köztársaság	Preklasszikus jog
Kr.u. I. sz. - Kru. III. sz.		Principátus	Klasszikus jog
Kr.u IV. sz. eleje -	Átmenet a feudalizmusba	Dominátus	Posztklasszikus jog

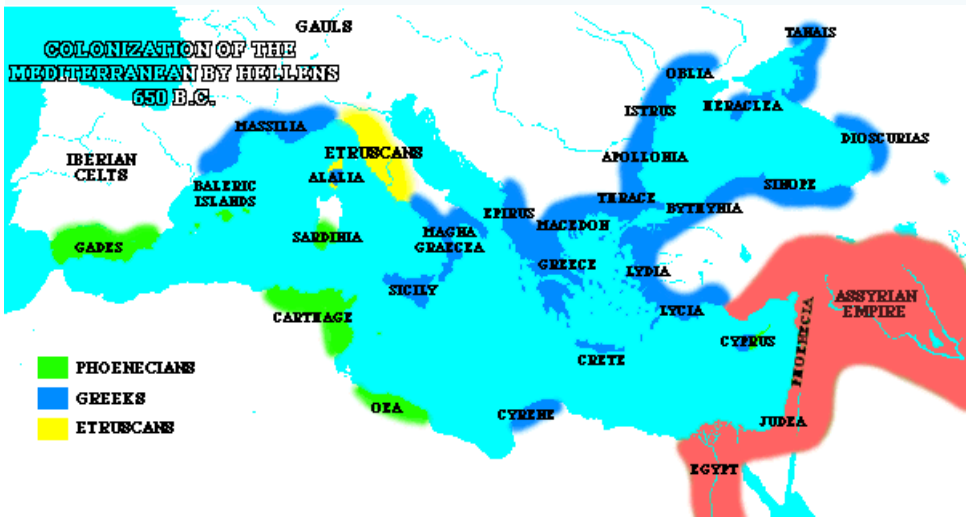
Kr.e. VIII. századtól a IV. század közepéig
egységes kezelés – az állami lét kialakulása
a „quiritár civilizáció” korszaka
és egységes jogfejlődési korszak
570-től városállam (πολις) - etruszk hatás

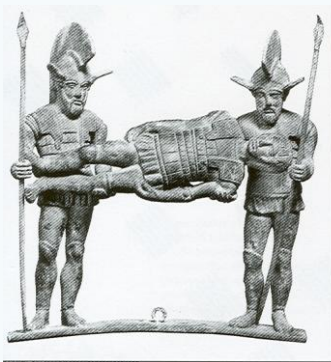
kronológiák

	Társadalom	Állam	Jogfejlődés
? - kb. Kr.e. IV. sz. eleje	Quiritár civilizáció patriarchális rabszolgaság	Archaikus állam, köztársaság kialakulása	Archaikus jog
Kr.e. IV. sz. második fele – I. sz. vége	Nagyüzemi rabszolgaság	Köztársaság	
Kr.u. I. sz. - Kru. III. sz.		Principátus	Klasszikus jog
Kr.u IV. sz. eleje -	Átmenet a feudalizmusba	Dominátus	Posztklasszikus jog

a Mediterraneum

Italia

Italia

Kr.e. II. évezred 2. fele
indogermán
népvándorlás

Italicus népek +
„őslakosok”

Terra mare – bronzkori
kultúra
félnomádok

Kr.e. I. évezred eleje
italicus népek újabb
hulláma

- **latinok**
- oszkok
- szabinok stb.

Villanova -kultúra
földművelők

etruszk területek

etruszkok

- nem indogermán nép
- 9000 nyelvemlék - magas műveltség
- tengerésznép - városokba tömörülve
- fejlett politikai élet - görög minták
- arisztokratikus berendezkedés
- városszövetség - *dodekapoli*

a VI. századtól az *italicus* népek fölé nőnek – etruszk hódítás

Magna Graecia

- görög telepek
- különböző politikai berendezkedésű városállamok
- gazdag kereskedő kolóniák
- jelentős kulturális hatás (mitológia-istenvilág)

az italicus népek világa (környezet)

Társadalom

- törzsi-vérségi szervezet
 - család
 - nemzetség (közös őstudata)
 - törzs (közös szokás, közös eredet) - törzsfő
 - bíró - vitarendező
 - hadvezér
 - vallási vezető

Belső rend

- együttélési normák, szabályok
 - tiltó normák
 - cselekvési rend (szakralitás)
 - jogos igények elismerése
 - önhatalom
 - közösségi megtorlás
 - szakrális eredetű normák
- Államkezdemények
 - vallásos monarchia („**katonai demokrácia**”)

államok és államkezdemények (környezet)

- „Katonai demokrácia”
 - Király
 - bíró
 - főpap
 - hadvezető
 - Vének tanácsa
 - Hadsereg-gyűlés
- Etruszkoktól eredő hatalmi jelvények és szimbolika
- Papság (vallás) meghatározó szerepe
(lásd királyválasztás)

Róma kezdetei (Kr.e. VIII. sz.)

Latium Vetus

- latinok (Tiberis mentén)
- etruszkok (É)
- szabinok (K)
- volscusok, hernicusok (D)

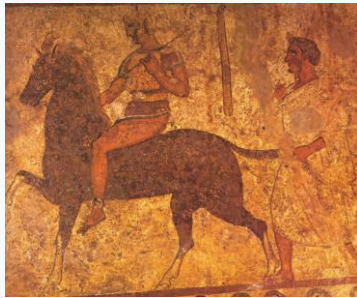
Tiberis bal partja

egészségtelen mocsár
le-le telepedő pásztortörzsek
„senki földje” = *asylum*

keletkezés-elméletek

- Engels-Morgan:
szerves gazdasági-
társadalmi fejlődés

evolúciós modell

- annalista hagyomány
(Livius, Tacitus, Dionysius
Halicarnassus)

Alba Longa – Romulus
(Kr.e. 754/753. április 21.)

kalandorok közössége
állammá szervezve

(nem feltétlenül társadalmi
és gazdasági mozgató erők
hatására)

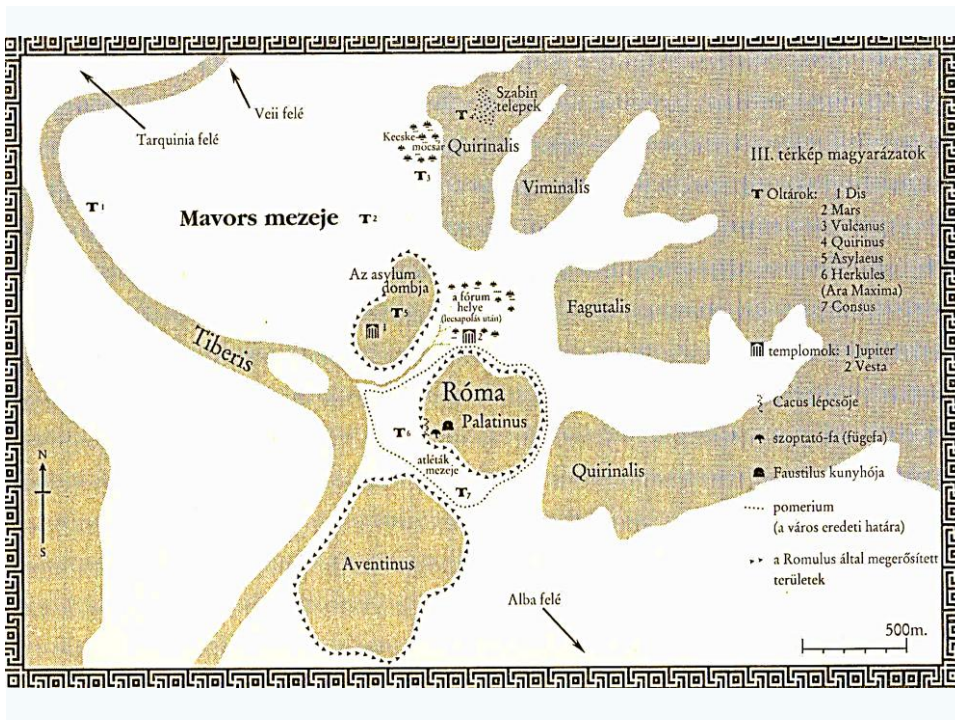
alapítás (Staatgründung)

- Mesterséges állam**
- Kezdetektől joggal élő állam**

Különböző etnikumú,
hagyományú lakosság

cél: védekezés kifelé
békefenntartás befelé
(katonai jelleg)

szerveződés

- római közösség külső és belső feladatainak megszervezésére egészen korán „**állami kereteket**” hozott létre.
- az „állami szervek” **a közösség érdekében** bizonyos szükség-szerű **kényszerHATALOM**mal rendelkeztek a közösség teljes jogú tagjai, a családfők felett.
- aki a római közösség tagjává vált, védelmet és földet kapott - ugyanakkor meg kellett hajoljon a közösség akarata előtt, és be kellett tartania bizonyos **NORMÁKAT**, amelyeket a közösség az együttélés biztosítása érdekében **hallgatólagosan** („szokások” formájában) vagy **kifejezetten** („törvények” alakjában) elfogadott.
- a közösség tagja katonáskodott, adózott és így hozzájárult a együttélés fenntartásához, ugyanakkor éppen a közösség tagjaként **le kellett mondania szabadságának egy részéről**.

szerveződés (2)

- az „állami szervezetet”, az államot **hatalom**mal ruházták fel. Olyan eszközökkel, melyek az egész közösség érdekében voltak alkalmazandók.
- természetes, hogy ezen szervezkedés során azokat a szervezeti **mintákat** követték, amelyeket ismertek.
- szemben a környező latin közösségekkel, a rómaiak közszervezete, közhatalommal bíró állama azonban **MESTERSÉGES** alakulat volt.
- **lemásolta** azokat a közösségi szinteket, melyeket más népek gyakorlatából már ismert: a törzsek (*tribus*), a nemzetség-csoportok (*curia*) és a nemzetségek (*gens*) szintjét.

szerveződés (3)

- Ha elfogadjuk, hogy Róma más közösségekből kivetett vagy kivált férfiak összeverődéséből született, bizonyosak lehetünk benne, hogy a **CSALÁD** volt az az első természetes alap-egység, amelyben a közösség tagjai csoportosultak.
- Ugyanakkor azonban a környező népek mintájára, az eredetileg egyáltalán nem rokon családok és családfők egy eleinte **mesterséges**, nagyobb közösséget is alkottak, a **NEMZET-SÉGET** (*gens*).
- A nemzetségek feletti szervezeti egységet, amely valószínűleg hadsereg-szervezési alapokra ment vissza, a rómaiak **curiá**nak nevezték. A hagyományok szerint minden tíz nemzetség alkotott egy-egy *curiát*, amely egység a hadrendben való egymás-mellettiségen kívül idővel letelepedésbeli közelséget is kifejezett.
- A harminc *curia* tízesével három törzset alkotott (**tribus**). A törzs 1000 gyalogost és egy lovasszázadot állított ki.

„Romulus alkotmánya” („a szegények egyenlősége”)

Társadalmi szervezet

- 3 törzs (*tribus*)
- 1 *tribus* = 10 *curia*
- 1 *curia* = 10 *decuria* (*gens*)
- 1 *gens* = 10 *familia*
militáris jelleg

+ *cliensek*

„próbaidős jövevények”

„Állami” szervezet

- *rex*
- *senatus (patres gentium)*
nemzetségfők gyűlése:
tanácsadó, jogalkotó szerv
interregnum
- *comitium curiatum*
katonák gyűlése: döntést
helybenhagyó funkció

Mintakövetés!!

királykor

- Az a közösség tehát, melyből a későbbi világbirodalom kinőtt, jövevények véd- és dacszövetségeként, rögtön állami keretek között szerveződött;
- A létrejött közösség együttélési szabályait szinte a kezdetektől jogi normákba foglalta;
- A kezdetektől joggal élő római állam keletkezésével kapcsolatos hagyományokat elfogadva, a **hét király** nevével fémjelzett korszakot két szakaszra lehet bontani, amelyek az állam működésében is sajátos vonásokat mutattak.

királyok

- Romulus (753-715)
 - Numa Pompilius (715-672)
 - Tullus Hostilius (672-640)
 - Ancus Martius (640-616)
-
- Tarquinius Priscus (616-578)
 - Servius Tullius (578- kb. 530)
 - Tarquinius Superbus (?-510)

latin-szabin korszak

A **latin-szabin monarchia** – az első négy király – korának átfogó jellegzetessége a nemzetségek politikai túlsúlya volt:

- a nemzetségek közötti szövetség feje a **király** volt, aki a nemzetségfők közül került ki;
- az állami szuverenitás birtokosa a **Senatus**, a családfők (*patres*), majd nemzetségek vezetőinek gyűlése volt;
- csak **azokat tekintették teljes jogú polgároknak**, a közösség tagjainak, akik valamelyik nemzetséghez (*gens*) tartoztak;
- a polgárok, a **hadra fogható férfiak gyűlésének** (*comitium curiatum*) is volt bizonyos beleszólása a közügyek menetébe, bár e szerep inkább **megerősítő**, mint kezdeményező volt.

rex (*potestas regis*)

- a hadsereg vezetője (*imperium*)
- a legfőbb pap (*auspicium*)
- kifelé – a szomszédok, az ellenség felé – a római állam képviselője mind békében, mind háborúban.
- feladata volt a viták rendezése („bíráskodás”),

a **belső béke** hatalmi eszközökkel történő fenntartása.

(A király mondta meg, mi a jog, a vitát eldöntő norma - **iurisdictio**)

Senatus

- A „vének tanácsa” a legtekintélyesebb családfőket, az alapító családok és nemzetségek (*patriciusok*) vezetőit egyesítette.
- A testület eleinte állítólag száz, később – az etruszk királyok alatt – háromszáz főből állt.
- A hagyományok szerint a *Senatus* **tanácsadói** szerepkört látott el – nem volt pontosan körülhatárolt hatásköre, a király belátásán múlt, hogy meghallgatja-e tanácsait vagy sem, illetve figyelembe veszi-e azokat vagy sem.
- Mivel a *Senatus*ban a legtekintélyesebb nemzetségek képviselői ültek, a király – legalábbis a kezdeti időkben – **nem tekinthetett el minden további nélkül** a testület akaratának figyelembe vételétől, a *senátorok* akarata **meghatározó** volt az állam ügyeinek vitelében.
- A királynak kötelessége volt meghallgatni őket, megfogadni tanácsukat – főleg **külgügyekben, törvényhozásban**.

etruszk hódítás (kb. Kr.e. 570)

- Városállammá válás (Stadtwerdung)
- *Roma quadrata* (polis = urbs)
az részesül a jogokból, aki a közösség tagja
- arisztokratizálódás
- *clientes regis* – új telepesek, beruházások

az etruszk monarchia

Az **etruszk monarchia** időszakában a nemzetségek szövetségéből **VÁROSÁLLAM** lett:

- a király szerepe és hatalma megnőtt;
- átszerveződött a **hadsereg** és a **nép politikai részvételének** jellege;
- megváltozott, – bizonyos értelemben – bővült a polgárjoggal rendelkezők köre (az alsóbb néprétegek, a később bevándoroltak korlátozott jogokhoz jutottak)

az etruszk monarchia (2)

Az etruszk uralom első felében

- hadsereg-reform zajlott le, **átalakult a hadszervezet**: századokba (*centuriákba*) szervezték a férfi lakosságot – majd növelték a haderőt;
- **nőtt a senatorok száma**, viszont a király választotta ki őket;
- a sorozás és adószedés megkönnyítése érdekében a lakosságot városi és vidéki *tribusokba*, **területi alap-egységekbe** is szervezték.

Az etruszk uralom második felében

- megjelent és megszilárdult egy bizonyos **timokratikus rend**, vagyis nagy részben a *census* (vagyonhi besorolás) határozta meg a politikai életben való részvétel lehetőségét.

az etruszk évszázad

- társadalmi átrétegződés
 - *patricii* (*Quirites*)
 - *clientes gentiles*
 - ***clientes regis***
 - *proletarii*
- politikai átszervezés
 - timokratikus alkotmány („**Serviusi alkotmány**”)
 - centuriális hadsereg és gyűlés (*comitium centuriatum*)

↓
plebs

Osztály (classis)	Vagyon (census)	Katonai egység
I	100.000 as	18 <i>centuria</i> lovasság 80 <i>centuria</i> nehézfegyverzetű gyalogság
II	75.000 as	20 <i>centuria</i> nehézfegyverzetű gyalogság
III	50.000 as	20 <i>centuria</i> nehézfegyverzetű gyalogság
IV	25.000 as	20 <i>centuria</i> könnyű (kisegítő) gyalogság
V	12.500 as	30 <i>centuria</i> parittyás és íjász
Proletarii	vagyontalanok	5 <i>centuria</i> vegyes, utász gyalogság
Összesen		193 <i>centuria</i>

a királykor értékelése

Róma állami létének első századait egy meglehetősen tagolt államszervezet **fokozatos kialakítása** jellemezte.

A három állami szerv (király, vének tanácsa, hadsereg) az ún. **katonai demokrácia** hagyományos képletét mutatta; de Rómában néhány száz év alatt jelentős változáson ment át az átvett minta.

Elsősorban a fellépő gazdasági és külpolitikai problémák hatására a politikai szervezet **egyre bonyolultabb** lett:

- egy **önkéntes véd- és dacszövetségből**, amelyben mindenki önként mondott le egyes igényeiről, de mégis mindenki hallathatta bizonyos mértékig szavát,
- az etruszk királyok alatt a körülményeknek inkább megfelelő, **abszolutisztikus jellegű** kormányzat alakult ki, amely jobban megszervezte a gazdaságot és hadsereget.

a királykor értékelése (2)

A Tarquiniusok Rómája fejlett **városállam** volt, melynek hangadó családjai azonban annak ellenére szembefordultak a királlyal, hogy sokat köszönhetek a meglévő államszervezetnek.

A királyt elűző polgárok egy többé kevésbé jól működő biztosat áldoztak fel a bizonytalan jövő oltárán.

Kr.e. 510 (509) = a „köztársaság” kezdete??

- Annalista hagyomány:
 - Brutus és Collatinus „forradalma”
 - a királyok elűzése - helyébe rögtön két *consul* (*collegialitas*)
 - utódaikat a *comitia curiata* választotta évről évre (*annualitas*)

DE: legalább 150 éves átmenet (kb. 370-ig)

valószínűbb = fokozatos átmenet
(*civitas Quiritaria* → *respublica Romana*)

- az etruszk uralom hanyatlása (Kr.e. VI-V. sz.- fordulóján)
- jelentős gazdasági visszaesés
- önvédelmi harcok (*foedus Cassianum*)
- társadalmi változások (a *cliensek* problémája)
- oligarchikus típusú kormányzat
- a *Senatus* az állam feje (oligarchikus kormány)
auctoritas patrum
interregnum
- végrehajtó hatalom = megbízható emberek
magistratusok felhatalmazása
(kialakulásuk bizonytalan, de első feladatuk a **hadereg vezetése**)

Senatus

- A *patriciusi* oligarchia saját magát tette meg az **állam fejévé**.
- A közösség szinte valamennyi ügyében magához ragadta a kezdeményezést.
- A *Senatus* ezekben az évtizedekben nem volt más, mint egy **oligarchikus kormány**, amely abszolút hatalommal rendelkezett, s aki saját környezetéből, saját rendjéből választott, megbízható emberekre ruházta „végrehajtó hatalmat”.
- Ezek a megbízható emberek aztán „visszaforogtak” a *Senatus*ba, tisztségük lejártával maguk is a testület tagjaivá váltak. Egy bizonyos **önregeneráló** folyamat alakult tehát ki, melynek során a *Senatus* egy nemzetségi alapon (a királyi kiválasztáson keresztül) toborzódó **tanácsadó testületből**, egy abszolút hatalommal rendelkező, s ezt a hatalmat leosztó „**kormányzó**” **szervvé** vált.
- Hatalmi pozíciójának egyik jellemző bizonyítéka a tény, hogy a hadseregbeosztás alapján szervezett gyűlés (*exercitus centuriatus - comitium centuriatum*) határozatai szigorúan rá voltak utalva a *Senatus jóváhagyására*, vagyis csak az *auctoritas patrum* elnyerésével válhattak kötelező erejű normává.

végrehajtó hatalom (*magistratus* kezdemények)

Kezdetől jellemző lehetett:

- *temporaneitas*
 - *pluralitas*
 - *imperium*
-
- *exercitus centuriatus* vezénylete
 - polgári élet irányítása
 - *iurisdictio*
 - *coertitio*
 - *legislatio*
 - *agere cum patribus*
 - *agere cum populo*

népgyűlések az első időkben

- *comitia curiata*
fegyverfogó katonák gyűlése,
jóváhagyó hatalommal
 - *comitia centuriata*
(hadsereg-gyűlésből alakul át
népgyűléssé)
-
- *concilium plebis*
a nem *patricius* tömegek külön gyűlése

